

FT, toiminnanjohtaja Ulla Piela
Kalevalaseura
Adolfas Sabaliauskasin ja A.R. Niemen laatanpaljastustilaisuus
7.9.2011
Patomäentie 3, Oulunkylä, Helsinki

Hyvät kuulijat,

Elias Lönnrotin (1802–1884) vanhoista kansanrunoista laatima Kalevala on paitsi syntyhistoriansa ja sisältönsä, myös yhteiskunnallisen ja kulttuurisen vaikuttavuutensa vuoksi ainutlaatuinen maailmassa. Ilmestymisestään, siis vuodesta 1835 saakka, se on ollut lukuisten, keskenään ristiriitaistenkin käsitysten ja tulkintojen lähteenä ja kohteena. Kansallisena symbolina se sai merkittävän aseman rakennettaessa suomalaista yhteiskuntaa, kansallisvaltiota ja kansallista identiteettiä 1800-luvun jälkipuolella, mutta myöhemminkään se ei, Suomen kansalliseepoksena, ole ollut mikään yhdentekevä teos. Sitä on ihailtu ja vieroksuttu ja siitä on haettu jatkuvasti sopivia mieli- ja kielikuvia arkiseenkin käyttöön. Sillä on jatkuvasti paikkansa keskusteluissa, joiden aiheet sivuavat johtajuutta, taloudellista vaurautta, uskontoa, sankareita ja syrjäytyneitä, sukupuolten tasa-arvoa, sukupolvien välisiä eroavaisuuksia tai esimerkiksi elämäkatsomuksellisia eroja.

Kalevala on edelleenkin myös käännettyin suomalainen teos. Kokonaisuudessaan se on käännetty yli 60 kielelle, proosakäännöksiä ja erilaisia mukaelmia siitä on julkaistu yli 150. Käännösten sekä lukuisten musiikillisten ja kuvataiteellisten tulkintojensa ansiosta eepoksemme on saanut runsaasti näkyvyyttä maailmalla. Kalevala on siis syvästi kansainvälinen runoelma, 1800-luvun eurooppalaisen aatehistorian vaikuttamista syntynyt ja maailmankirjallisuuteen kuuluva klassikko. Samalla se on yksi maailman myyttishistoriallisista eepoksista, joka sitoo kansan sekä omaan menneisyyteensä ja identiteettiinsä että muihin kansakuntiin.

Kalevalan kulttuurihistoria on ajallisesti pitkä, 175 vuotta, laajalle eri alueille ulottuva, monivaiheinen prosessi, joka jatkuu edelleen. Tämä talo, täällä asuneet suomalaisen ja vertailevan kansarunoututkimuksen professori August Robert Niemi ja liettualainen kansanrunoutteen ja -musiikkiin perehtynyt Adolfas Sabaliauskas liittyvät kiinnostavalla tavalla tähän jatkumoon. Juuri tässä talossa Sabaliauskas käänsi Kalevalan liettuaksi A. R. Niemen avustamana. Kun käännös ilmestyi vuonna 1922, oli kansalliseepoksemme saatettu sitä ennen kymmenelle kielelle: ensimmäiseksi ruotsiksi 1841, sitten nopeaan tahtiin ranskaksi, saksaksi, unkariksi, englanniksi, venäjäksi, viroksi, tsekiksi, ukrainaksi, tanskaksi, italiaksi ja unkariksi. Muutamalle kielelle kuten ruotsiksi, saksaksi ja ranskaksi, se oli ehditty kääntää jo pariinkin kertaan. Sabaliauskasin käännöstä

on pidetty erittäin tarkkana ja asiantuntevana. Toisen kerran Kalevalan käänsi liettuaksi vuonna 1972 Justinas Marcinkevicius.

Talon isäntä ja Sabaliauskasta käännöstyössä avustanut professori A. R. Niemi aloitti tieteellisen uransa Lönnrotin tutkijana. Kalevalan lähderunot – ne alkuperäiset eepiset ja lyyriset kansanrunot sekä loitsut, joista Lönnrot Kalevalan koosti, alkoivat kiinnostaa häntä kuitenkin enemmän kuin itse eepos tai sen luoja. Tämän mittavan kalevalamittaisiin kansanrunoihin liittyvän työn tulokset näkyvät hänen laajassa kirjallisessa tuotannossaan, joka perustuu lukuisiin kansanrunouden tallennusmatkoihin muun muassa Virossa, Vienassa, Raja- ja Pohjois-Karjalassa sekä Liettuassa. Yksinomaan Liettuasta hän tallensi yli 3500 kansanlaulua. Niemen merkitys kalevalamittaisten runojen julkaisemisessa ja suomalaisessa vertailevassa kansanrunoudentutkimuksessa on edelleenkin kiistaton. Hänen tutkimuksiaan lukevat nykyisetkin kalevalamittaisten runojen ja loitsujen tutkijat. Lisäksi Niemi teki urauurtavaa työtä suomalais-liettualaisten kulttuurisuhteiden rakentajana.

A.R. Niemi liittyi myös Kalevalaseuran historiaan, sillä hän oli seuran toiminnassa mukana aina vuodesta 1919 alkaen. Hän tunsu luonnollisesti henkilökohtaisesti ne Kalevalasta ja kansanrunoudesta innoituksensa saaneet miehet, jotka sata vuotta sitten eli heinäkuussa 1911 perustivat Kalevalaseuran. He olivat hammaslääketieteen professori Matti Äyräpää, suomen kielen ja kirjallisuuden professori Emil Nestor Setälä, taiteilija Akseli Gallen-Kallela, kuvanveistäjä Alpo Sailo sekä kansanrunoudentutkimuksen professori Väinö Salminen. Salminen, joka oli ollut Niemen oppilaana, kuvasi Niemeä opettajana ”humaaniksi, oppilaittensa heikkouksiakin hyvin ymmärtäväksi”. Ylioppilas Martti Haavio, sittemmin runoilija ja kansanrunoudentutkimuksen professori, teki vuonna 1919 päiväkirjaansa Niemen luennosta seuraavan muistiinpanon: ”Niemi kohotti äänensä, kohottipa kätensäkin, ja huitoi kuin Heikinkadun vaatekauppias. Tulin kuin hypnotisoiduksi. Hän alkoi kertoa seikkaperäisesti Liettuasta, jossa hänen varjonaan vaelsi venäläinen urkkija; kertoi siitä, miten hänet lukuisia kertoja kuljetettiin santarmien eteen; kertoipa myös, miten hän oli toiminut salakuljettajana ja kepposien tekijänä; edelleen vaivalloisista kieliopinnoistaan ja vihdoon runonkeruistaan Liettuassa”. Niemen ja muiden kansanrunouden tallentajien ja tutkijoiden tiet eivät olleet aina helppoja ja siloisia.

Hyvät kuulijat, Kalevalan kulttuurihistoria on alkanut runonlaulajista, Elias Lönnrotin tekemästä keruutyöstä, jatkunut sille annetussa asemassa kansallisena ja poliittisena yhtenäisyyden symbolina ja muodostunut lopulta niistä tulkinnoista, joita siitä on tehty jo 175 vuoden ajan.

Vaikka *Kalevalaa* on tutkittu ja tulkittu jo niin pitkään, löydetään siitä yhä uusia näkökulmia: Kalevala on sitä, miten me sen tulkitsemme. Onkin todettu, että kukin sukupolvi ja aika löytää aina oman Kalevalansa.

Kiitän Kalevalaseuran puolesta lämpimästi Tammenterhon isäntäväkeä siitä, että olemme saaneet kiinnittää Sabaliauskasin ja Niemen yhteistyöstä kertovan laatan talon seinään. Toivomme varmasti kaikki, että se saa ohikulkijat tarttumaan Kalevalaan, pohtimaan sen merkitystä ja antamaan sille uusia merkityksiä. Lämpimät kiitokset myös Donelaitis-seuralle ja professori Hannu Niemelle yhteistyöstä.